

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу
VI 2015 11
универзитет у бањој луци
филолошки факултет

Anja Bundalo
Univerzitet u Banjoj Luci
Filološki fakultet

UDK 821.133.1.09(048.83)
DOI 10.7251/fil1511316b

SAN O AUTORITETU I JAVA MANIPULACIJE U DJELIMA FRANCUSKIH PROSVJETITELJA

*Naučni eksperiment i književna manipulacija u vijeku prosvjetitelja.*¹ Međunarodni tematski zbornik (2014), ur. Žan Mari Gulmo (Jean-Marie Goulemot), izdavač Minerve, pod pokroviteljstvom doktorske ekipe Kulturološke i diskurzivne interakcije Univerziteta Fransa Rable u Turu.

Često dovođena u izravnu vezu sa najvažnijom u nizu revolucija koje su zbrisale tekovine starog režima² i monarhijske vladavine, Francuskom revolucijom iz 1789, misao francuskih prosvjetitelja i danas je u centru interesovanja ne samo pripadnika univerzitetskih krugova već i velikog dijela francuske intelektualne javnosti. O aktualnosti filozofske i političke misli prosvjetitelja, čiju okosnicu čini problematika vezana za pojmove autoriteta i manipulacije, svjedoče i autori radova sabranih u zborniku naziva *Naučni eksperiment i književna manipulacija u vijeku prosvjetitelja*, objavljenom 2014. godine. Ovi se stručnjaci za francusku književnost osamnaestog vijeka pri tome upravo ograđuju od takvog jednostranog, revolucionarno obojenog, tumačenja autoriteta francuskih pisaca-filozofa čemu su inače pribjegavale cijele generacije njihovih prethodnika, kako to u uvodnoj studiji podvlači urednik zbornika Žan Mari Gulmo.³ Oni, naprotiv, svjesni čestog svođenja prosvjetiteljskih teorija na revolucionarne poru-

ke,⁴ istraživački fokus pomjeraju na ispitivanje položaja i porijekla autoriteta kao šire postavljene koncepta u diskursu francuskih prosvjetitelja. Kako sam pisac stiče autoritet? Na koji način se služi naučnim dostignućima svog vremena da bi opravdao svoje tvrdnje? Odgovore na ova i druga pitanja nude autori tekstova koje ćemo u ovom prikazu predstaviti u osnovnim crtama. Podsjetimo na početku, da je u vijeku u kojem je upotreba štamparije pristupačnija nego ikada ranije, pisac-filozof sam sebi pripisao ulogu nosioca prometejske vatre, te sopstvene tvrdnje (ne samo one političke prirode) želi nametnuti kao empirijsku istinu.

Ovakva nova perspektiva preispitivanja autoriteta pisaca-filozofa u Francuskoj osamnaestog vijeka, okupila je autore gore pomenutog zbornika (njih dvanaest) sa zajedničkim ciljem: da odgovore na pitanje na koji način piscu polazi za rukom da njegove tvrdnje budu posmatrane kao neoboriva istina, kako on tu istinu dedukuje i da li se autoritet može steći pukom manipulacijom činjenica za koje pisac tvrdi da su i eksperimentalno provjerene. Naglasimo da je zajednički cilj ovih autora demistifikovanje autoriteta pisaca-filozofa nerijetko zasnovanog na proizvoljnom karakterisanju teksta kao produžetka stvarnosti ili na pribjegavanju mehanizmu potvrđiva-

¹ *Expérimentation scientifique et manipulation littéraire au siècle des Lumières*, sous la direction de Jean M. Goulemot, Minerve, Paris, 2014.

² Izraz stari režim (Ancien Régime) koriste članovi nacionalne skupštine od 1789. kako bi negativno označili do tada postojeći, Revolucijom svrgnuti, monarhijski sistem državnog uređenja koji je bio na snazi od Anrija IV (Henri IV, 1589–1610) do juna 1789.

³ Gulmo pri tome navodi neka od sljedećih imena: La Harpe (La Harpe), Augustin Barruel (Ogistan Baruel) te Hypolite Taine (Ipolit Ten) i napominje da su kasnije prosvjetitelji citirani i kao preteče socijalističkih i marksističkih pokreta.

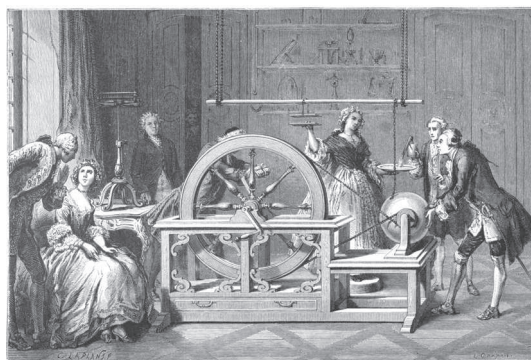
⁴ Prema Gulmoovom mišljenju radi se o tehnici kojom se služila cijela jedna plejada kritičara, tačnije gotovo svi prethodnici Gistava Lanson (Gustave Lanson, 1857–1934) i Pola Azara (Paul Hazard, 1878–1944). Tek ovi potonji, zbacivši isključivu odgovornost za Revoluciju sa prosvjetitelja, detaljnije ispituju uzroke „krize evropske svijesti“ (str. 11).

nja autentičnosti činjenica manipulatorskim izborom forme (npr. pisac romana u epistolarnoj formi u uvodnom dijelu često izričito bi naglasio kako je pronašao autentična pisma čiju je sadržinu pretočio u književno djelo; najistaknutiji primjer ovoga su *Opasne veze*⁵ Šoderloa de Lakloa [Choderlos de Laclos]).

„Došlo je vrijeme da se na prosvjetitelje primijeni njihov sopstveni postupak i da se pod lupu kritičkog razuma stavi sve ono što je činilo osnov njihove misli“⁶, završne su riječi uvodne studije Ž. M. Gulmoa. U ovoj opširnoj studiji pod nazivom „Iskustvo i eksperiment, težnja ka literarnom“ („Expérience et expérimentation, la tentation du littéraire“), Gulmo navodi oblike eksperimenta koji su itekako bili podobni za manipulaciju u krugovima intelektualne elite osamnaestog vijeka. Dobro je pri tome poznat primjer gravura u sklopu *Enciklopedije*⁷ na kojima su predstavljeni ne samo instrumenti korišćeni pri sprovođenju eksperimenata već i sami naučnici koji su ih sprovodili. Pri tome je naučnik ili radnik, zanatlija, prikazan u procesu rada po prvi put humanizovan. Do tada prevladajuća slika alhemičara u gotovo oniričkom okruženju epruveta iz kojih bi se očekivalo da polete duhovi, zamijenjena je slikom hemičara, radnika okruženog mašinama koje on pokreće i njima upravlja. Prikaz sa gravure služio je, logično, kao potvrda istinitosti iskaza iznesenog u naučnim člancima koje su u *Enciklopediji*, između ostalih, objavljivali i velikani prosvjetiteljske misli poput Didroa (Denis Diderot), D'Alemberta (Jean Baptiste d'Alembert), Rusoa (Jean-Jacques Rousseau) i Voltera (François Marie Arouet Voltaire). Didro je lično nadgledao rad na izradi gravura, a neke od njih (npr. o nožarskom zanatu) i sam izradio. Namjera je jasna: naučnik je status sanjara zamijenio položajem mehaničara čiji je osnovni instrument rada razum. A svaki plod istraživanja trebalo je

predstaviti kao prirodnu zakonitost pa makar i uslovi rada u kojima se došlo do tih „istina“ bili i očigledno nepodobni za dolaženje do njih (nevjerodostojno je prenesena i sama atmosfera u radionicama na pomenutim gravurama a da ne govorimo o tome da eksperimente nisu, ili su ih vrlo rijetko sprovodili sami autori tekstova kojima je utvrđivana njihova naučna istinitost o čemu detaljnije govori Gulmo).

Primjer blizak *Enciklopediji* je i djelo erudite, filozofa sa margine prosvjetitelja, Žan Antoana Nolea (Jean Antoine Nollet), koje obiluje upotrebom termina „eksperiment“. I Nole je, kao i enciklopedisti, shvatio da se do sticanja statusa svezajućeg može doći samo iznošenjem eksperimentalno provjerenih činjenica, tačnije onih činjenica za koje se tvrdi da to jesu. Uz to se treba sjetiti naklonosti publike tog vremena pozorištu i jasno je kako lako „teatralizovanje eksperimentalnog čina prilagođava fiziku ukusu čitalaca tadašnjeg francuskog društva“⁸.

Na crtežu francuskog klerika Žana Antoana Nolea (Jean Antoine Nollet) koje je poslužilo kao ilustracija za njegovo djelo *Čas eksperimentalne fizike* (1738) prikazan je elektrostatički eksperiment. Crtež prikazuje kako je sprovoden naučni eksperiment u doba prosvjetiteljstva, u salonima za odmor uz žene kao ravnopravne učesnice.

Pitanje koje postavlja Gulmo je kako se u svom djelu pozicionira filozof koji, naizgled potpuno stručno i objektivno, sprovodi eksperiment, kada za pretpostavljeni cilj ima da prosvijetli čitaoca. U najvećem broju slučajeva ovaj igra ulogu naivnog kreatora čiji su likovi od papira izmakli iz ruku stvaraoca da bi živjeli sopstve-

⁵ *Les Liaisons dangereuses* (1782).

⁶ *Ibid.*, str. 22.

⁷ Najveće kolektivno djelo pisaca-filozofa osamnaestog vijeka pod nazivom *Enciklopedija ili objašnjeni rječnik nauka, umjetnosti i zanata* (*Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*) izlazilo je u periodu od 1751. do 1772. te je po završetku objavljivanja sadržalo ukupno 17 tomova teksta (članaka) i 11 tomova gravura.

⁸ *Ibid.*, str. 17.

ne priče. Takav je primjer Rusoove *Nove Eloize*⁹ u kojoj je pred čitaoca postavljeno utopijsko društvo, u kojem su primijenjene određene ekonomske zakonitosti tog vremena da bi se dao privid jedne postojeće zajednice. Roman je laboratorija u kojoj se, poput sprovedilaca eksperimenta, kreću senzibilna bića. Njihove reakcije i emocije su stoga prihvaćene kao vjerodostojne, u skladu sa prirodnim zakonitostima i kao takve lako ponutrene.

Gore navedenim pristupom razvija se koncept o tzv. „svetosti pisca“, prema riječima Pola Benišua (Paul Bénichou) koje preuzima urednik da bi ukazao na igru manipulacije u tekstovima prosvjetitelja, bila ova eksplicitna ili prikrivena.

Prvi dio zbornika pod nazivom *Pozorište: manipulacije i autoriteti* (*Théâtre: manipulations et autorités*) obuhvata sljedeće tekstove: „San o autoritetu u francuskoj dramaturgiji (1660–1719)“ („Le rêve d'autorité dans la dramaturgie française (1660-1719)“), „Marivo: manipulisanje rječju s ciljem obaranja autoriteta, ili kada cilj opravdava sredstvo“ („Marivaux: manipuler la parole pour subvertir le pouvoir, ou quand la fin justifie les moyens“), „Eksperimentalni autoriteti u Marivoovom djelu“ („Autorités expérimentales dans le théâtre de Marivaux“) i „Udružene manipulacije u dramaturgiji XVIII vijeka“ („L'emboîtement des manipulations dans la dramaturgie du XVIIIe siècle“).¹⁰ Iako za zajedničku tematiku imaju anallizu autoriteta rođenog na sceni ili u dramaturškom tekstu, autori gore navedenih studija preispituju različite vrste autoriteta, manipulaciju koju oni sprovode ili čiji su proizvođači. Tako je u prvoj po redu studiji, dat osvrt na istorijsku evoluciju koncepta autoriteta u pozorištu. Bosije (Bossuet) i drugi „antipozorišni“ i hrišćanski autori u XVII vijeku žestoko osuđuju ne samo pozorišnu već i svaku drugu vrstu muzičkog i vizuelnog spektakla podobnog da smanji „hrišćansku smjernost“¹¹ receptora. Autor dalje naglašava važnost Diboovog (Dubos) teksta *Kritičko razmatranje o poeziji i o slikar-*

*stvu*¹² (1719) u kojem je preispitana „pozorišna emocija“ gledaoca za vrijeme trajanja predstave. Dibo, naime, tvrdi da gledalac može da osjeti pozitivnu ili negativnu emociju bez straha da će izgubiti svoju „hrišćansku smjernost“, vrlinu ili razum jer igra glumca može da ponudi samo „san o autoritetu“. Sva dalja bitna teoretska tumačenja o položaju autoriteta u pozorištu osamnaestog vijeka proizilaze, po autoru studije, iz ovakvog Diboovog shvatanja. Nije teško zaključiti da je autoritet prema ovim tumačenjima u rukama samog gledaoca jer je on taj koji odlučuje kako će manipulirati ponuđenim mu „snom o autoritetu“.

Naredne dvije studije bave se pitanjem autoriteta u Marivoovom (Marivaux) djelu. Obje ispituju manipulatorski odnos likova u komediji. Dok prva od njih stavlja akcenat na verbalnost Marivoovog pozorišta u kojem je „riječ djelo“ i sama komedija „laboratorija u kojoj se vrši verbalni eksperiment“ u kojoj su jedni nemoćni jezički, pa samim tim i na drugim poljima socijalnog postojanja, a drugi nosioci verbalne potencije i autoriteta uopšte, u drugoj je težište na odnosima moći zasnovanoj na sticanju novih znanja. Jedini „stari autoriteti“, koji pri tome zadržavaju moć, su oni koji su spremni da je preoblikuju putem sticanja novih znanja. Pozornica kao laboratorija u oba slučaja zasigurno potvrđuje autoritet velikog majstora riječi, samog autora komedije, Marivoa.

Posljednja u nizu studija o manipulaciji u pozorištu se takođe bavi Marivoovim djelom za koje autor ističe da „ima obrazovnu ulogu, da je namijenjena da kazni pohlepu loših likova, da opravda mladost i da oslobodi prostor za pravdu i ljubav.“¹³

Putovanja i eksperiment (*Voyages et expérimentation*), drugi dio zbornika, objedinjuje dva rada: „Pripovijedanje o fiktivnim putovanjima: manipulacija kao iskustvo“ („Les récits des voyages fictifs: expérience d'une manipulation“) i „Nauka o običajima u Kazanovinom djelu *Priča o mom životu*“ („La „science des mœurs“ dans *l'Histoire de ma vie* de Casanova“).¹⁴ U prvom od

⁹ *Nouvelle Héloïse* (1761).

¹⁰ Autori su redom Logan J. Conors, Lydia Vázquez, Sarah Legrain i Karine Bénac-Giroux.

¹¹ Op. cit. „San o autoritetu u francuskoj dramaturgiji (1660–1719)“, str. 32.

¹² *Réflexions critiques sur la poésie et sur la peinture*

¹³ Op. cit., „Udružene manipulacije u dramaturgiji XVIII vijeka“, str. 78.

¹⁴ Autori su redom Antoine Eche i Séverine Denieul.

njih autor se bavi pitanjem na koji način čitalac prećutno prihvata piščev autoritet posmatrajući ga kao na iskustvu¹⁵ zasnovano kazivanje. U nekim slučajevima je, pak, bilo vrlo lako zaključiti da je putopis plod puke mašte ili erudicije autora-autoriteta. Uz navođenje naziva brojnih putopisa autor ovog rada kao najistaknutiji primjer „prevare“ izdvađa Prevoovo (Abbé Prévost) djelo *Putovanja Roberta Lada*.¹⁶ Iako je i čitalac savremenik znao ili je barem mogao zaključiti da su sam protagonista Lad i drugi podaci navedeni u djelu invencija pisca, kako navodi autor studije, ono što je naročito interesantno je da se Prevo poziva na Ladova iskustva sa putovanja u „ozbiljnom djelu koje objedinjuje autentične putopise“ *Opštoj istoriji putovanja*.¹⁷ Autor studije ovakvo svojevolumno prihvatanje uslovno rečeno lažnog autoriteta, objašnjava time što je „čitalac prosvjetiteljstva, gladan novih znanja, predodređen da bude predmet manipulacije putem razrađenih književnih postupaka“¹⁸.

O izboru putopisa kao adekvatnog prostora za kreiranje horizonta očekivanja tadašnjeg čitaoca govori i druga studija. Kazanova (Casanova), naime, na temelju svojih avantura širom Evrope daje zaključke o „opštem duhu naroda“ poput kakvog naučnika. Ovaj poznavalac Monteskeovog (Montesquieu) i Volterovog (Voltaire) djela, kako svjedoči autor studije, za svoj mondenski uspjeh prije svega duguje tome što je tačno znao šta savremenici očekuju i bio je u prilici da svojim zapisima tome i udovolji.

Romani i eksperiment (Romans et expérimentation) – treća grupacija radova sljedećih naslova: „Gospođa Mira i eksperimentalni roman“

¹⁵ Podvucimo ovdje interesantno zapažanje, većine autora gore pomenutih studija, koje se tiče etimologije riječi *expériment* (eksperiment, ogled) i *expérience* (iskustvo). Iako je zaključiti da pojam *iskustvo* u francuskom jeziku ima identičan korijen kao *eksperiment*. Autori se služe etimologijom pomenutih termina kako bi objasnili da su i u duhu čitaoca osamnaestog vijeka eksperiment i iskustvo posmatrani kao jedno, tako bi po našem shvatanju putovanje po prirodi bilo blisko laboratorijskom eksperimentu (barem je piscu polazilo za rukom da svoje iskustvo, čak i fiktivno, prikaže kao eksperiment).

¹⁶ *Voyages du capitaine Robert Lade* (1744).

¹⁷ *Histoire générale des voyages* (1754).

¹⁸ *Op.cit.*, „Pripovijedanje o fiktivnim putovanjima: manipulacija kao iskustvo“, str. 104.

(„Madame de Murat et le roman expérimental d'effets“), „Roman ili iskustvo uzvišenosti prirode“ (Le roman ou l'expérience grandeur nature“), „Didroova *Sveštenica*, iskustvo i druga strana moći“ („*La Religieuse* de Diderot, expérience et contre-pouvoir“), „Čitalačko iskustvo i zavođenje čitaoca u libertenskim romanima iz perioda prosvjetiteljstva“ („Expérience de lecture et prosélytisme dans les romans libertins du siècle des Lumières“).¹⁹ Analizom prisustva nadprirodnog i odnosom likova prema nadprirodnom u fikciji *Putovanje na selo*²⁰ gospođe Mira (Mme Murat) autorka prve studije iznosi na svjetlo dana naum gospođe Mire da „čitaoca podrži u njegovom praznovjerju“. S druge strane, gospođa Mira pravi jasnu razliku između obrazovanog sloja društva koji, uprkos ljudskoj želji za oneobičavanjem svakodnevnice i pridavanjem noćnim šumovima svojstva nadprirodnog, ima izraženu želju da sumnje eksperimentalno potvrdi i onog manje obrazovanog koji želi da ostane u svom praznovjerju. Ali, kako navodi autorka studije, iako narativni okvir romana služi gospođi Mira da navede svoje savremenike na lucidno razmišljanje, on je prije svega prostor u kojem ona sama istupa na pozornicu kao jedini pravi autoritet. Opozicije između obazrivi i praznovjernih savremenika, obrazovane aristokratije i uplašeni seljaka, dobrih i loših čitalaca, koje ona nabraja, ukazuju prije svega na superiornost autorke u odnosu na likove, ali i na čitaoca kojeg ona podučava o ovim razlikama i potrebnoj dozi podozrivosti u odnosu na praznovjerje. Ilustrativan je i citat sa kraja djela koji ukazuje na želju autorke da svoje jednostavnim jezikom pisano djelo postavi kao instruktivno za čitaoca savremenika naspram brojnih filozofskih traktata koji su objavljeni krajem sedamnaestog i početkom osamnaestog vijeka u Francuskoj:

„Više volim da u knjigama tražim stvari koje me zabavljaju nego da se dosađujem čitajući apstraktne teorije čija je naučna istina nedokazana i upitna a koje me uz to neće učiniti pametnijom niti bolje prihvaćenom u društvu“.²¹

¹⁹ Autori su redom Geneviève Clermidy-Patard, Chantale Meure, Hélène Cussac i Elise Sultan.

²⁰ *Voyage de campagne* (1699)

²¹ Citat preuzet iz zbornika, str. 151.

Druga po redu studija se bavi pitanjem narativnog eksperimenta na primjeru Rusoove *Nove Eloize* i Didroove *Sveštenice*.²² Ovdje autorka pravi razliku između *iskustva* koje tumači tradicionalno, kao ono proživljeno, ne dovodeći ga u vezu sa eksperimentom i *eksperimenta* kao „aktivnog postupka, koji je unaprijed isplaniran, konkretan i nerijetko teatralizovan, namijenjen provjeravanju jedne ideje, teorije ili unaprijed postavljene hipoteze“.²³ Studija vrlo detaljno objašnjava u čemu se sastoji filozofski, a u čemu eksperiment putem same forme (epistolarne, memoarske i sl.) u navedenim romanima i kao posebnu cjelinu izdvaja čin čitanja i pisanja kao zasebne vidove eksperimenta. Svaki od ovih eksperimenata u pozadini ima jasno postavljenu namjeru manipulacije koja je takođe profilisana na više nivoa: interno, među likovima, između autora i likova, likova i čitaoca kao i čitaoca i autora. Eksperimentalno je ovdje dovedeno u vezu sa iskustvenim putem zajedničke tematike oba romana: ispitivanjem ljudske prirode i reakcija čovjeka u različitim socijalnim uslovima (utopijskom Klansu u *Novoj Eloizi* i manastiru u *Sveštenici*).

Naredna studija takođe se bavi pitanjem autoriteta u Didrovoj *Sveštenici*, tačnije rečeno pitanjem protivteže autoritetu. Didro, naime, roman uzima kao okvir za sprovođenje eksperimenta baziranog na senzualističkim teorijama koje su, nakon obaranja kartezijanskih, temelj filozofskih postavki osamnaestog vijeka. Naučna, medicinska analiza zvuka na primjeru ljudskog vapaja u neprirodnom okruženju poput onog manastirskog, autoru služi kao pozadina za predstavljanje rađanja, kako navodi autorka studije, „loših strasti“. Ljudsko tijelo je ovdje uzeto kao predmet eksperimenta i prikazano je u grčevitoj borbi protiv okova propraćenog kricima kako bi bilo suočeno sa negativnim autoritetima i izvorima patnje, crkvom i monarhističkom vladavinom. Didro ove potonje osuđuje na temelju naučnih dostignuća, oslanjajući se pri tome na medicinske i filozofske rezultate o povezanosti i neraskidivosti tjelesnog i duševnog. Autorka studije ipak lucidno zaključuje da je manipulacijska na-

mjera autora potpuna i uspješna. Radnja romana je fikcijska, a memoarska forma izabrana kako bi sadržina bila prihvaćena kao autentična. Autoritet pisca-filozofa neminovno je pri tome zaslužen jer je djelo, kao i djela ostalih prosvjetitelja, bilo namjenjeno obrazovanoj čitalačkoj publici te je autor, da bi manipulacija bila uspješna, morao posjedovati velika znanja iz oblasti prirodnih i primijenjenih nauka.

Rad „Čitalačko iskustvo i zavodjenje čitaoca u libertenskim romanima iz perioda prosvjetiteljstva“ vrlo detaljno obrazlaže uspjeh manipulatorskog postupka autora libertenskih romana koji u Francuskoj krajem osamnaestog vijeka postaju dominantan žanr. Ova manipulacija je po autorki studije naminičnija isplanirana, a kao osnovnim oruđem služi se postupkom dupliranja čitaoca. Naime, čitalac u djelu je u potpunosti kodifikovan učesnik radnje. Najčešće se radi o mladiću ili djevojci koje autoritet iz libertenskog miljea želi da preobradi podučivši ga osnovama libertenstva. Ovaj obično na sopstvenu inicijativu preporučuje i posuđuje sopstvene knjige mladoj žrtvi. Manipulacija pisca romana izlazi na vidjelo kroz topos scene čitanja u kojoj je čin čitanja praćen uputstvom o čitanju kako bi se djelo što bolje „upilo“, mentalno, ali i taktilno. Opisujući dalje tjelesne reakcije čitaoca-žrtve uz paralelno navođenje sadržine djela koje se čita, služeći se postupkom *mise en abyme*, pisac vrlo jednostavno, kako navodi autorka studije, pokazuje čitaocu da je ovaj već uhvaćen u klopku manipulacije. Specifičnost libertenskih romana je upravo u tome, tjelesno čitaocu trenutno pokazuje da je manipulacijska namjera uspješna uprkos postojanju svijesti čitaoca o namjeri autora.

Posljednji dio zbornika, *Jedna figura, jedna sudbina* (*Une figure, un destin*), rezervisan je za jednu studiju autora Huana Ibeasa (Juan Ibeas) pod nazivom „Liberalni *afrancesado* između oslobodilačkog prosvjetiteljstva i odustanka od vlasti i istorije“ („Un *afrancesado* libéral entre lumières libératrices et résignation au pouvoir et à l'histoire“). Rad se bavi sudbinom pjesnika Huana Melendes Valdeza (Juan Meléndez Valdés, 1754–1817), važnom figurom prosvjetiteljske misli Španije, koji je, poput ostalih *afrancesados-a*, kako su ih pogrdno nazivali sunarodnici, bio

²² *La Religieuse* (1796).

²³ *Op.cit.*, „Roman ili iskustvo uzvišenosti prirode“, str. 155.

pod velikim uticajem francuskog prosvjetiteljstva. *Afrancesados-i* su sanjali lični uspjeh i prosperitet za Španiju koji se, po njihovom uvjerenju, mogao ostvariti putem primjene naučnih dostignuća iznesenih u *Enciklopediji*. Sama Valdezova poezija je militantna u svom zalaganju za prosvjetiteljske ideje. Međutim, prema navodima autora studije, Valdez je, skončavši kao egzilant u Francuskoj nakon pada bonapartističke vlade u Španiji 1813, ostao zapamćen kao autoritet izmanipulisan od strane istorije, tj. političkih okolnosti svoga vremena.

Iako smo, zbog formalnih okvira prikaza, bili prinuđeni da dosta šturo predstavimo pojedine radove ovog zbornika, ostajemo u nadi da će barem nazivi tematskih cjelina i bibliografski podaci koji su navedeni u ovom tekstu biti kori-

stan izvor za dalja istraživanja problematike manipulacije i autoriteta u književnim djelima. Za kraj želimo da naglasimo da pored aktuelnosti preispitivanja autoriteta i manipulacije u književnosti, ideja koje se u sličnom obliku daju analizirati i u političkom diskursu, i činjenice da su svi radovi objavljeni na francuskom jeziku, te da smo ih poželjeli predstaviti i nefrankofonim istraživačima, interes za ovaj zbornik radova polazi i od toga što je isti objavljen pod pokroviteljstvom doktorske ekipe Kulturološke i diskurzivne interakcije Univerziteta Fransoa Rable u Turu sa kojim Univerzitet u Banjoj Luci ima već zapaženu saradnju na polju obrazovanja kadra.

anja.bundalo@unibl.rs